

3. **Бодрияр Ж.** Порнография войны: низость и гнусность американского могущества / Ж. Бодрияр [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.centrasia.org/newsA>
4. **Веййорка М.** Нова парадигма насильства [Текст] / М. Веййорка // Політична думка. – 1997. – №1. – С. 101–111.
5. **Жижек С.** Про самооману Заходу, або чому конфлікт на Балканах закінчиться нескоро [Текст] / С. Жижек // Незалежний культурологічний часопис «І». – 1999. – № 15. – С. 72–76.
6. **Шлегель К.** Новый порядок и насилие [Текст] / К. Шлегель // Вопр. филос. – 1995. – № 5. – С. 12–19.

Надійшла до редколегії 19.01.11

УДК 323.331

Г. Г. Рибалка

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА: ПОЗИЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Розглянуті програмні та ідейні засади участі політичних сил у процесі правового регулювання соціального партнерства. Підкреслюється роль соціального партнерства для взаємозв'язку політичної системи та суспільства. Визначені підходи окремих політичних сил до проблеми соціального партнерства.

Ключові слова: політичні інститути, політичні сили, політичний процес, соціально-трудові відносини, нормативно-правове регулювання.

Рассмотрены программные и идейные основы участия политических сил в процессе правового регулирования социального партнерства. Подчеркивается роль социального партнерства во взаимосвязи политической системы и общества. Определены подходы отдельных политических сил к проблеме социального партнерства.

Ключевые слова: политические институты, политические силы, политический процесс, социально-трудовые отношения, нормативно-правовое регулирование.

In article the considered program and ideological bases of participation of political forces in the course of legal regulation of social partnership. The role of social partnership for interrelation of political system and a society is underlined. Certain approaches of separate political forces to a problem of social partnership.

Keywords: political institutes, political forces, political process, sociolabor relations, is standard-legal regulation.

Постановка проблеми. Вивчення правового підґрунтя політичного процесу стає одним з найбільш актуальних завдань сучасної політичної науки. Взаємодія політичних інститутів з суспільним оточенням формує сукупність викликів та систему зворотного зв'язку для політичної системи. Згідно класичних уявлень система отримує імпульси підтримки та певні зауваження щодо своєї діяльності. Найбільш впливовими з таких чинників є виклики та імпульси щодо соціального розвитку. Проблема позиції політичних сил щодо соціального партнерства в сучасній Україні має перспективу розкриття причинно-наслідкових зв'язків, більш сучасною соціальною структурою та програмним і ідеологічним забезпеченням політичного процесу.

Сучасні політичні сили нерідко використовують проблематику соціального партнерства у своїй політичній риторичі та комунікаційних заходах. Ступінь, до якого політичні сили здатні реально діяти для впровадження системи соціального партнерства, залишається нез'ясованим. Правові засади соціального партнерства є непересічним об'єктом політичної боротьби, важливим середовищем відстоювання економічних та соціальних інтересів. Тому на основі дії політичних сил у сфері правового регулювання соціального партнерства простежується зв'язок між політичною діяльністю та соціально-економічними інтересами в суспільстві. В цьому контексті метою статті визначено як аналіз позиції політичних сил в сучасній Україні щодо правового регулювання соціального партнерства.

Сферою прояву політичних чинників правового регулювання соціально-трудових відносин є конституційні та установчі акти, які є компромісом основних соціальних груп щодо умов праці, соціальних стандартів та параметрів макроекономічного розвитку. Установчі акти нерідко формуються як прямиий наслідок та політизації соціальних рухів за зміну умов праці. В сучасних умовах конституції гарантують вільне право на працю та її захист в межах доктрини соціальної держави. Таким чином, правовий контекст сполучається із політичним, який виступає як засіб боротьби соціальних суб'єктів за свої пріоритети в межах соціально-трудових відносин. Проблема політичних механізмів формування системи правового регулювання соціального партнерства розглядалася вітчизняними економістами та правознавцями. Зокрема, О. І. Колядичем досліджено закономірності та особливості становлення та розвитку системи соціально-трудових відносин у структурі ринкової економічної системи, інституціональний зміст і структура соціально-трудових відносин і таких її інститутів як соціальне партнерство та трипартизм [2]. Г. А. Труновою представлено історію становлення вітчизняного законодавства про соціальне партнерство, виділено основні етапи його розвитку [8]. Визначено сутність соціального партнерства, розглянуто основні форми його прояву, якими є колективно-переговорний процес укладення колективних договорів і угод. Ю. К. Зайцевим обґрунтовано, що соціалізація економіки, якісно новий рівень потреб працівника та потреб у працівникові є

об'єктивною вимогою сучасного стану продуктивних сил і виробничих відносин, в тому числі в Україні. Водночас, проблема політичного впливу на правове регулювання соціального партнерства залишається далекою від вичерпного опрацювання [1].

Основний зміст. Розвиток українського суспільства часів незалежності засвідчує, що соціальне партнерство виступає важливою проблемою його розвитку.

Соціальне партнерство обумовлене взаєминами партнерів у процесі подолання протиріч і конфліктів у сфері праці і виробництва, економічних, соціальних, політичних інтересів сторін. Особливу значимість і цінність соціальне партнерство отримує як ефективний механізм досягнення узгодженої взаємодії між класами, групами, верствами суспільства і владними структурами. Найчастіше ці взаємини носять політичний характер.

В межах побудови цивілізованого демократичного суспільства розробка політичних чинників правового регулювання соціального партнерства є важливою темою громадського обговорення. Різні моделі соціального партнерства цікавлять громадську думку України у перехідний період, як у теоретичному, так і у практичному плані. Вітчизняне політичне мислення досить тривалий період було скутим штампамі і догмами, які не припускали інших уявлень можливого суспільного розвитку із сприятливими умовами для людини, високим рівнем і якістю життя, правовою і соціальною захищеністю – цими важливими наслідками належного правового регулювання соціального партнерства.

Усвідомлення ваги та значення соціального партнерства не лише для сучасної України, але і для світу в цілому, дає змогу для розгортання політичного значення цього феномену. Соціальне партнерство – це багатоплановий суспільний феномен пов'язаний не лише з багатоваріантністю форм суспільного устрою, але й з певними етапами розвитку робочого руху, його зрілістю. Ці процеси відображають не лише реакцію панівних класів на «соціальний виклик» мас, але й нові закономірності в розвитку сучасної цивілізації.

Політико-правове регулювання соціального партнерства передбачає усвідомлення його основних проблем та напрямків розвитку на державному рівні. Тому в сучасних суспільствознавчих дисциплінах утвердилося інтегроване визначення соціального партнерства як багатогранного явища.

Сучасне соціальне партнерство у соціально-психологічному вимірі є особливим типом мислення, у центрі якого перебуває людина, загальнолюдські цінності. У соціологічному вимірі – це система відносин між соціальними групами і верствами, у якій пріоритет належить загальнонаціональній згоді, запобіганню взаємній боротьбі соціальних груп. Крім того, це форма спільного життя людей, яка дозволяє вирішувати виниклі між людьми протиріччя, реалізовувати і відстоювати специфічні інтереси не через руйнівне протистояння, а за допомогою творчого консенсусу, взаємного врахування інтересів, пошуку цивілізованих методів їх реалізації. У дер-

жавно-владному плані соціальне партнерство є найважливішим напрямком соціальної політики держави. Інституційний вимір представляє соціальне партнерство як сукупність органів та організацій, створених із представників працівників найманої праці, роботодавців і держави для регулювання соціально-трудова відносин.

Реальним кроком до удосконалення політичного регулювання правових процесів, пов'язаних з розвитком соціального партнерства, є діяльність політичних сил. Сучасні політичні сили України формують уряди, законодавчі органи і на всіх етапах впливають на процес правового конституювання соціального партнерства, наповнюють його ідеологічним змістом. Одним з кроків до вираження і інтересів політичних партій в галузі соціального партнерства є статuti політичних партій. Зокрема, згідно статуту Партії регіонів України, істотними напрямками її діяльності є: 1) удосконалення політичної системи України, реалізація принципів прямої відповідальності влади перед громадянами, розбудова громадянського суспільства, розвиток демократії; 2) децентралізація державної влади, розвиток місцевого самоврядування і самоорганізації населення; 3) консолідація суспільства на засадах загальнолюдських цінностей, відстоювання пріоритетності природних прав і свобод людини; 4) створення ефективної, соціально-орієнтованої, конкурентоспроможної економіки України; 5) послідовне наближення рівня та якості життя громадян України до європейських стандартів; 6) формування суспільства знань, забезпечення доступності та якості освіти, стимулювання інтелектуального та інноваційного розвитку України; 7) створення ефективної системи соціального захисту, охорони здоров'я, сучасної страхової медицини [7].

Цей приклад засвідчує, що розробка проблем і напрямків розвитку соціального партнерства ведеться сучасними політичними силами досить системно у їх програмних документах. Партія регіонів України виокремлює питання соціального партнерства із загального блоку своїх соціальних завдань.

Водночас, згідно програми Партії регіонів, головними соціальними пріоритетами для неї є: 1) сприяння захисту соціальних прав громадян, закріплених у Конституції України; 2) забезпечення мінімальної зарплати і пенсії, не нижчих від реального прожиткового мінімуму; 3) індексація заробітної плати, пенсій відповідно до зростання споживчих цін; 4) повернення громадянам заощаджень, заморожених в Опшадбанку, з нарахуванням накопичених банківських відсотків, насамперед – пенсіонерам, ветеранам, інвалідам та громадянам похилого віку; 5) найсуворіший контроль за виконанням статей бюджету, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян; 6) захист споживача від неякісних товарів, несумлінної конкуренції та монопольних цін. Кожен випадок продажу неякісного товару повинен розглядатись як надзвичайна подія і винні мають понести покарання; 7) вдосконалення митно-тарифної політики, законодавчої бази щодо захисту прав вітчизняного споживача, забезпечення експортно-імпоротної збалансованості торговельного

обігу з урахуванням вступу України до СОТ; 8) забезпечення державної підтримки соціально найвразливіших верств населення: пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей та одиноких матерів; 9) введення спеціального податку на розкіш, кошти від якого мають йти виключно на потреби найнезахищеніших верств населення [4].

Істотним важелем для зв'язку політичної сили зі своєю електоральною базою є виконання вимог у сфері зайнятості. Розраховуючи на широку суспільну підтримку партії звертаються до всіх трудящих, тому в своїх програмних документах політичні сили вказують конкретні дії та напрямки впровадження змін у правову політику держави щодо соціального партнерства.

Зокрема, у сфері зайнятості Партія регіонів вважає за доцільне: 1) підготувати та реалізувати перспективну загальнонаціональну програму створення нових робочих місць та забезпечення повної зайнятості населення; 2) домагатися належного державного субсидювання щодо створення робочих місць, модернізації підприємств, організації суспільних робіт із забезпеченням економіки сучасною інфраструктурою, яка дасть перспективу для працевлаштування громадян; 3) створити дієві механізми моніторингу виконання умов колективних договорів, укладених між трудовими колективами та підприємствами. Це має супроводжуватися створенням умов для ефективної взаємодії профспілок і спілок роботодавців, спрямованої на забезпечення балансу інтересів найманих працівників та підприємців; 4) посилити систему контролю за дотриманням трудового законодавства України в усіх секторах і галузях – як на регіональному, так і національному рівні; 5) формувати регіональні та загальнодержавні інформаційні бази даних щодо попиту і пропозицій на ринку праці; 6) всебічно розвивати регіональні програми з професійної перепідготовки кадрів; 7) створити дієву законодавчу базу, спрямовану на захист прав працівників як у приватному, так і в державному секторі; 8) здійснювати державний контроль за дотриманням норм безпеки праці та охорони здоров'я на підприємствах усіх форм власності [4].

Порівняно із положеннями правлячої партії, програмні позиції опозиційних політичних сил відзначаються декларативністю та проєктивним баченням, вони акцентують увагу та існуючих суперечностях та вадах у державній політиці. Разом з тим, слід зауважити, що концептуальна розробка проблем соціального партнерства у деяких політичних сил не виокремлюється з блоку загальних соціальних вимог та проєктів. Програма партії Батьківщина в соціальній сфері наполягає на «подоланні суперечності між декларованою необхідністю забезпечення соціального захисту і фактичною безправністю основної маси населення та усуненні несправедливого майнового розшарування суспільства на дуже багатих і дуже бідних. Із цією метою найважливішими соціальними пріоритетами в діяльності партії на нинішньому етапі є вирішення таких основних завдань: розробити і реалізувати державну програму подолання бідності і зuboжіння населення, спрямовану на реальне забезпе-

чення рівного доступу кожного громадянина України до національних ресурсів, одного рівня життя за рахунок підвищення мінімальної заробітної плати до розміру не менше 550 грн., законодавчого врегулювання розподілу прибутку акціонерних товариств у вигляді дивідендів усіма власниками акцій, державного соціального захисту тих категорій населення, які його потребують; забезпечити рівний доступ до системи освіти та охорони здоров'я для всіх громадян – незалежно від матеріального, соціального стану чи місця проживання, безкоштовну медичну допомогу тим, хто не може її оплачувати, застосувавши принципово нові моделі фінансування; знизити рівень безробіття до соціально-прийняттого рівня, який не буде перевищувати 3% від загальної чисельності працюючих, у тому числі шляхом розвитку народного підприємництва, підтримки малого й середнього бізнесу, запровадження ефективної системи суспільних робіт та перекваліфікації безробітних; невідкладно підвищити зарплату вчителів, лікарів, працівників науки, державних культурно-освітніх закладів до рівня оплати праці пріоритетних професій у провідних галузях; встановити мінімальний розмір пенсій на рівні прожиткового мінімуму; забезпечити поетапне повернення вкладникам усіх заморожених заощаджень, а також коштів, вкрадених трастами; розробити і реалізувати державну програму забезпечення випускників навчальних закладів всіх рівнів першим робочим місцем; значно підвищити рівень державної допомоги сім'ям при народженні дітей. Законодавчо забезпечити пільгове кредитування на придбання житла, товарів довгострокового вжитку, навчання дітей [6].

Вирізняється серед політичних сил програмні позиції «старих» (класичних, традиційних) ідеологічних політичних партій. Представником такого впливового в сучасному світі руху, як ліберальна традиція, є Ліберальна партія України. Ця політична сила в основному, в своїх програмних документах, надає увагу філософським аспектам соціального стану населення. Зокрема, у програмі Ліберальної партії України зазначається, що «основні принципи лібералізму можна виразити трьома словами – індивідуалізм, свобода, власність. Принципи лібералізму стали тією основою, на якій побудована сучасна західна цивілізація. Але особливу важливість вони набувають для країн, що тільки виходять на шлях цивілізованого розвитку. Україна ось уже багато років стоїть на роздоріжжі. Які ідеали обрати? Як при цьому зберегти власне обличчя? І вічне питання що робити? На всі ці питання ми повинні відповісти самостійно, але по можливості використовуючи досвід інших країн, що вже пройшли подібний шлях. Іншого шляху до добробуту і свободи немає, інший шлях – це шлях до рабства» [3].

Натомість, інша ідеологічна політична сила, соціал-демократична партія, надає увагу конкретним заходам щодо встановлення соціальної справедливості. В цьому аспекті має прояв поєднання ідейних положень політичних партій та потреб і проблем соціально-трудової сфери. Згідно програми Української соці-

ал-демократичної партії, важливими положеннями є «активний контроль за дотриманням трудових прав за допомогою мобілізації громадської думки, повноважень Уповноваженого з прав людини та створення Державної служби нагляду за умовами праці; за введення погодинної ставки оплати праці та встановлення розміру компенсації за роботу понад норму; за систематичне та послідовне підвищення мінімальної зарплати (щонайменше до половини середньоевропейської); за підтримку профспілок та працівників у боротьбі за гідну працю та збалансованих трудових відносин; встановлення винагороди робітників в залежності від ефективності їхньої праці» [5]

Таким чином, сучасні політичні сили надають увагу різним аспектам правового регулювання соціально-трудових відносин. Тенденцією прояву соціально-трудової та соціально-партнерської проблематики, яка має значення правового регулювання соціального партнерства є, передусім, розгляд цих проблем в межах загального соціального блоку. Окремі політичні сили, такі як, наприклад, Партія регіонів, здійснюють поглиблену розробку напрямків, методів та шляхів удосконалення сфери соціального партнерства політичними та правовими засобами. Інші сили, такі як, наприклад, партія «Батьківщина» застосовують популістські засоби для демонстрації своєї позиції щодо цієї важливої в соціальному плані проблеми, адресують свої положення окремим верствам (зокрема, працівникам бюджетної сфери). Традиційні ідеологічні сили, такі, як ліберальна партія, втрачають свою електоральну вагу саме через недосконалість розкриття свого ідеологічного потенціалу, який слабо пов'язаний з політикою соціального партнерства. Соціал-демократична партія демонструє обізнаність у проблематиці соціально-трудових відносин, але останнім часом утримується від самостійної політичної ролі через брак ресурсів.

Висновки. Аналіз програмно-ідеологічних положень політичних сил сучасної України свідчить, що в більшості випадків політичні сили усвідомлюють необхідність реформування та удосконалення правового регулювання соціального партнерства. Разом з тим, лише деякі політичні сили спираються на найновіші досягнення в галузі нормативно-правового обґрунтування соціально-трудових відносин.

Для більшості політичних сил, особливо лівого спрямування, використання проблематики соціального партнерства є предметом популістської агітації. Ліберальна та центристська позиція щодо соціального партнерства полягає у наближенні стандартів соціального партнерства в Україні до європейських зразків.

Разом з тим, політика соціального партнерства досі не стала провідною актуальною проблемою політичних взаємодій, оскільки на сучасному етапі система соціального партнерства формально вже існує і наповнюється взаємодією суб'єктів тристоронньої співпраці.

Оптимальними рисами розвитку сучасної партійної системи України, які можуть відбитися на галузі правового регулювання соціального партнерства є утворення політичних сил на основі

ISBN 978-966-551-310-0 — Філософія і політологія в контексті сучасної культури профспілкових об'єднань, для чого є потрібною реорганізація та консолідація профспілкового руху. Перспективним напрямком дослідження за темою даної статті є вивчення впливу груп інтересів на процес правового регулювання соціального партнерства.

Бібліографічні посилання

1. **Зайцев Ю. К.** Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку [Текст] : автореф. дис. д-ра... екон. наук: 08.01.01; Київ. нац. екон. ун-т. / Ю. К. Зайцев. – К., 2002. – 36 с.
2. **Колядич О. І.** Інститути соціально-трудових відносин в розвитку ринкової економіки другої половини ХХ ст. [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана / О. І. Колядич – К., 2009. – 20 с.
3. Програма Ліберальної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lpu.org.ua/index.php?area=1&p=static&page=new-program>
4. Програма Партії регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua/meet/program/>
5. Програма української соціал-демократичної партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usdp.kiev.ua/?mid=148>
6. Програма партії «Батьківщина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://batkivshina.kharkov.ua/ukr/about_party/program.shtml
7. Статут Партії регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua/meet/statute/>
8. **Трунова Г. А.** Правове регулювання соціального партнерства в Україні [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.05; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Г. А. Трунова. – Х., 2008. – 20 с.

Надійшла до редколегії 12.01.11

УДК 321

В. С. Сергєєв

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МЕРЕЖНИЙ ВИМІР ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розкриваються основні підходи до сучасного розуміння громадянського суспільства, визначається його мережний характер.

Ключові слова: громадянське суспільство, трисекторна модель громадянського суспільства, двополюсна модель громадянського суспільства, політичне суспільство, концепція плюралістичного (багатоскладового) суспільства.